ORIGENS Y FONTS

DE LA

NACIÓ CATALANA

PART HISTÓRICA

CAP. V.

RENAIXEMENT É IDEA DEL POBLE CATALÁ

EN LO SIGLE IX

Lo que caracterisa á un poble, es la seva legislació, per quant en ella 's revela la seva vida íntima, lo seu modo d' esser, las sevas costums, las sevas aspiracions, ab pocas paraulas, *la seva idea*.

Dintre de la nostra necesaria narració histórica ab la que havem demostrat la vitalitat de la nació catalana, es dir, com no es ni un producto espontáneo, ni una creació fortuita, ó dependent de la voluntat de un home, havem vist las lleys godas reclamadas y obtingudas com á lleys patrias. Narbona, Gerona y Barcelona ne donan fé. Reconquistada Barcelona son primer gobernador es un goth-hispano, Bera.

Facil, donchs, nos seria are demostrar la unitat del poble, entre Ródano y Llobregat.

Autoritats irrecusables son en aquest punt los Historiadors del Langüedoc, y aquestos dihuen; «La major »part dels habitants de la Septimania eran goths de orí»gen; axís la lley goda estava mes en us que la romana, »y aquesta era la mes comuna en aquella part del Lan»güedoc que dependia del reyne de Aquitania, per quant »lo major número dels seus habitants eran romans ó ga»los de naixement. La lley sálika era menos usada en »tot lo país, y menos coneguda que las altres duas, á »causa de que 'ls franchs estavan en petit número, y »que sobre de tot, se havian establert en Septimania mes »tart qu' en lo resto de Espanya.» [1]

A major abundament havem examinat las riquíssimas coleccions diplomáticas dels Maurins y d' En Baluzi.—*Historia del Langüedoc y Capitulars dels Reys Franks*—y casi nos atrevim á asegurar que 'n lo bon número de *placits* que las mateixas contenen, ni una sola vegada se sentencia ab arregle á dret romá, y aixó durant los sigles VIII y IX.

Y en veritat, ¿no n' hi ha prou ab lo exemplaríssim cas del Concili de Troyes pera demostrar que la Septimania era verament goda? Espliquem lo cas.

Lindoin, vescomte de Narbona, y Miron comte del Roselló usurparen alguns bens de las iglesias catalanas; se prengué pretest de aqueix contra-fur per Sigebode archabisbe de Narbona, qui resoltement proposá la introducció de una lley, en las lleys visigodas, per protegír los bens eclesiástichs, per lo que, junt ab los bisbes de la seva provincia se dirigiren al Papa, que los autorisá per presentar en lo Concili de Troyes—any 827, lo codich de las lleys visigóticas, reclamant en vista del silenci del dit codich, una lley sobre las penas que se debian aplicar á los usurpadors de los bens eclesiástichs, pregant «que la lley qu' es fes se inscribis en lo Códich», y aixó se feu, prenent

1 *Histoire generale du Langüedoc.*—T. I. lib. IX, pág. 583 y 584.

l' article del Códich Romá, y lo nou decret «s' envia al »Papa, á los Bisbes, á Comtes, vescomtes, centenaris, y »á tots los jutjes de las dos provincias d' Espanya, de Gothia.» [1]

Idea mes clara encara de la energía del poble catalá, de la seva rebeldía per las novas costums, la tenim en lo fet de que habent passat lo Comtat de Carcasona á formar part del reyne de Aquitania, las lleys góticas continuaren aplicantse sense oposició durant sigles y sigles, y aixís veyem que quant en 1070 la Comtesa Adelaida, filla del Comte Pere Ramon de Carcasona, fa donació de aquest comtat al Comte de Barcelona, la donació se fá en virtut de la lleys de succesió dels Goths. [2]

Podriam multiplicar los exemples fins aburrir al lector. Qui desitgi major proba, ho repetim, no te que fer mes que llegir la obra dels monjos de S. Maure, y las notas á las *Capitulars* de En Baluci.

Respecte á la actual Catalunya no hi ha qui no sápiga que las lleys góticas, son las lleys que ab exclusió de tota altre imperan en Catalunya fins al sigle XIII, y en los *apéndix* de la obra dels benedictins s' hi trovarán quants exemples se vulgan aplicables á tota Catalunya, es dir, tant per lo que fa al comtat de Barcelona com per los comtats de Ampurias y Urgell. Per últim, com es ben sapigut, los *Usatges* no se recopilaren si no per suplir la lley gótica.

Podem, donchs, formular las nostres conclusions; y son:

1.ª Que quan la irrupció dels serrains quedá en la part oriental una provincia independent de fet de la dominació alarb, que continuá regintse per las lleys pátrias;

2.ª Que á compás de lo que anava avansant la reconquista, s' anava restaurant pura y simplement la nacionalitat gótica-formal;

3.ª Que rompuda la unitat nacional, lo poble Catalá lliure de tota dominació reaparegué informat per la lley

1 *H. gen. du Langüedoc.*—T. II, lib. XI, pág. 6 y 7.
2 » » » —Apendix CCXLIX.

gótica, que habia passat á esser la lley pátria, y no per cap altre lley estrangera.

Los que no vehuen en nostras lleys mes que lleys y costums francas, los que atribueixen pura y exclusivament á influencia estranya lo carácter típich de la nostra moderna nacionalitat, no sé com se esplicarian la impertinencia en revendicar la lley gótica, com á lley de la pátria, á no ser que suposessen que una volta restaurada Catalunya cambiaren las corrents, y que los que durant un sigle defensaren la pátria y las sevas lleys espasa en ma, triumfants reneguessen d' ella, y adoptessen las lleys dels seus protectors.

Aqueix argument quedá ja en part destruhit, puig havem vist com durant tot lo sigle VIII la lley gótica y la costum goda han sigut revindicadas per lo poble Catalá; donchs ara sols nos falta veure la persistencia del mateix fet en los sigles esdevenidors, aixó es, en la época dels comtes gobernadors de França, y aixís veurem si lo esperit nacional se manté ferm, y si continua sostenint la seva tendencia á una completa independencia.

Goth era lo primer comte gobernador de Barcelona Bera, goth-hispano de raça; donchs bé, aqueix primer gobernador sigué acusat per un Senila, un altre goth, de traidor. La prova se va fer per juy de Deu, y resultant Bera vensut lo rey lo desposehí del seu carrech.

¿De qué s' acusava á Bera? ¿De traidor á los Reys Franks? Tal se diu, y tal se creu, empero los autors de la época no ho dihuen per lo clar.

Nosaltres aceptem per Bera, baix lo suposit dit, com á traidor, honrantlo com lo primer que del temps dels Franks volgué emancipar á la patria. Bera, donchs, fou lo primer mártir del seu renaixement.

Mes la conjuració de Bera, ab Bera, no habia abortat, puig al poch temps lo seu fill Villemon ó Villemundo, y lo goth Airon, donaren lo crit de independencia en lo Pirineu, avançaren sobre Vich, s' apoderaren de aquesta ciutat y de la de Roda, recorrent triumfants la Catalunya..... lo exército frank vingut expresament pera com-

bátrelos no s' atreví may á acostársels..... y ja no 'n sabem res mes de aquesta insurrecció, puig las crónicas francas que nos parlan del ánimo decaygut dels seus durant la guerra, y de que 'n Catalunya no hi havia mes gent feel al Imperi que los pochs franks que 'n ella hi havian pres vehinat, no diuhen una sola paraula mes del fet del fill de Bera, mes de la circunstancia d' ésser lo comte Bernat-frank-aquitá, acusat anys després de traidor y vingut á refugiarse en Barcelona, pot molt bé deduhirse, que la rebelió prengué fí per los bons oficis del nou Comte de Barcelona, ab tanta major rahó quant veyem lo gran partit que tenia en Catalunya, puig ne tingué prou ab los seus partidaris per recuperar lo comtat ó gobern de la Marca que li disputava en Berenguer, comte elegit per lo monarca frank. En 836, la Asamblea de Cremieux convocada per lo Emperador resolgué sobre *lo negoci dels goths*, que simplificá la mort d' En Berenguer. Bernat quedá com ja havem dit comte y gobernador de la Septimania.

Mort lo rey Lluis en 840, reparteix los seus estats en perjuhici dels fills de Pepino rey de Aquitania, y romp per la Aquitania y la Septimania una general sublevació en favor dels seus drets. Bernat com aquitá pren partit per lo fill del seu antich rey, mes la sort no lo favoreix y mort de una manera desastrada, imposantli lo rey Frank per cástich la pena capital — any 844 — segons contan los *Anals Bertinians*.

Per un moment tal vegada renasqué la pau, mes, axís com lo fill de Bera s' aixeca per continuar la obra de son pare, axís Guillelm fill d' En Bernat prengué las armas ab igual fí, se apoderá de Tolosa, Ampurias y Barcelona— any 848—venint á morir á mans del partit frank ó millor de la *factione Alendrani et quorundam gothorum*..... Quin fos en aquell temps lo estat de Catalunya, Sant Eulogi qui hi vingué en lo dit any, ho diu, com se pot veure en lo Florez, ab pocas paraulas, puig diu «que no se hi podia viatjar per ella, per quant Guillelm tenia inaccesibles los camins de tota la Gocia—*tota Gothia*.

Mitg sigle fa, donchs, que los catalans no deixan las armas, mitg sigle de lluytas contra los reys Franks, y aixó quant Catalunya no va mes enllá del Llobregat; los que vulguin precedents del carácter *turbulent* del poble Catalá aquí 'n tenen un y ben notable, mes de aquestas turbulencias ne sortí triunfant la nacionalitat Catalana.

Y, ¿quant prengué fí lo período de las revolucions á ma armada? Quan, fixissin bé, quant se inaugura la época dels comtes hereditaris, quan arribem á la época dels Wifredos. Los comtes que van d' Aledran al primer Wifredo, tots, ó casi tots son exonerats; per aixó havem dit que la pau no renaix sino ab Wifredo.

Wifredo comte de Barcelona en la época de la Asamblea de Kiersy— any 877— beneficiá del acort prés declarant hereditaris los feus, y veus aquí per ahont y com comensa segons la veritat histórica, menos bella que la lligenda, la casa de Barcelona. Mes sempre hi ha motiu per tenir á Wifredo com lo primer de nostres comtes, be qu' en veritat no fossin encara independents del tot, ni de fet, ni de dret. Mes es de son temps quant las guerras civils acaban, y quan deixan de venir los Franks á Catalunya, ja que ni tan sols venen quan la furiosa embestida de Almanzor. Los Catalans, donchs, quedan des lo temps del primer Wifredo abandonats á las sevas propias forsas. Donchs la seva independencia es la obra del temps de Wifredo.

Vera cosa es, que 'n aqueix temps, sols se obtingué una semi-autonomía, al adquirirse la seguritat de que en lo esdevenidor sols serian gobernats per los nostres conciutadans, sense intrussió dels reys franks. Aquestos ho eran encara de la Marca hispánica, mes ja no intervenen sino es per confirmar tal qual cesió de terras feta per los seus antecessors ó per ells mateixos, ó per confirmar—ó dotar— los bens de las iglesias existents, ó de aquellas altres que se van restaurant.

¿Es necessari ara probar que durant tot aqueix temps, es dir que durant tres quarts de sigle las lleys góticas foren las únicas lleys vigents en la Septimania? Si es ne-

cessaria la demostració, es sumament fácil darla. Consultis de nou las coleccions diplomáticas de que havem parlat avans, y no se veurá un sols *placito* que no siga sentenciat conforme á la lley gótica. [1]

No fa á nostre objecte ocuparnos ara de la historia dels comtes hereditaris fins arrivar á la época dels comtes independents, empero, fa á nostre fí, y de una manera molt principal consignar que durant tot lo sigle X la lley gótica es la lley del poble Catalá de un y de altre costat del Pirineo; aixó ho provan per Carcassona, Narbona y Rosselló—de 918 á 933—los Plácitos registrats per los historiadors del Langüedoc (2). Y per Cathalunya un gran número de apéndix de la *Marca Hispánica*, que no creyém necessaris citar.

Altre tant devem fer per lo que toca al sigle XI, la seva historia des lo nostre punt no nos interessa; mes si, y molt, la seva historia legislativa, molt interessant per cert.

Tractantse del sigle XI podem prescindir de registrar los plácitos de la *Marca hispana* y de la *Historia del Llengüedoch*, de 1002, 1019, 1030, 1039, 1055, 1056, etc., puig sobra y basta la demostració dels *Usatjes*.

En lo *Usatje*, *Cum dominus*, diu lo comte Ramon Berenguer que usant de la facultat que li concedeix lo *Llibre dels Jutxes—Fuero Juzgo*—de fer lleys quant aquestas son necesarias, y en vista de que las lleys góticas no podian observarse en totas las sevas parts, de lo que resultaban plets y cuestions, per suplir, donchs, lo *Llibre*

1 Posarém alguns exemples per lo sigle IX.— 1.er La petició de la noblesa de la Septimania reclamant contre lo comte Bernat lo respecte de las lleys dels seus pares. —*Vit.Ludov.Pii. Duchene.—T. II, pág. 316, B.*—2)—Lo plet entre lo Comte de Gerona y lo Comte Alarich de Ampurias resolt per la lley gótica.-- *Pujades, Crónica de Cathalunya, llib. X, cap. XXIX, seg. part.*—3) Lo plácit de Crespiá.—*Baluci—Capitularie regem Francorum.—Doc. LXVI.*—Lo de Narbona de Humfrido, antecessor de Vifredo de 862 *idem idem.—LXXVIII.* — Lo plet entre Vitiselo y Lomane, seguit devant lo comte Salomó del Urgell.—*Memorias de la Real Academia de la Historia. —Discurso histórico sobre el origen del reino Primdico*, etc., *por D. Joaquin Traggia.—Apéndice núm. 111.*—Y lo tan conegut juhi entre Llorens y lo comte Miron.— *Marca Hispánica.—Apendix XXXIV*, etc.

(2) *Histoire générale du Langüedoc.*—Documents XLII, LIX, LVI.

dels Jutxes, sempre y quant fos necessari, feya la recopilació dels *Usatges*.

Això se deya en 1069, empero á pesar de ser los *Usatges*, una recopilació del antich dret consuetudinari catalá, portat á lley escrita, ningú ignora la enérgica oposició que se feu á los *Usatges* en una gran part de Catalunya.

Que lo códich de los *Usatges* estaba sols destinat á suplir las llacunas del códich visigot, ho diu terminantment lo mateix Comte Ramon; y de això se n' ha de seguir lógicament la primacia que per dirimir tota clase de questions tenian las lleys góticas. Y la prova irrefutable la tenim en lo fallo donat en lo plet seguit entre l' Abat de San Esteve de Banyolas y lo de San Pere de Roda sobre propietat de la llacuna de Castelló de Ampurias, que se judicá segons las lleys góticas y las costums del país ó de la terra; *judicaverunt secundum auctoritatem legis Gothicæ, et secundum usaticis terræ.—Marca hispánica.*

No debem ara seguir á las lleys góticas en lo seu período de decaiment, mes ja está dit, que si eran insuficients per lo sigle XI, menos havian de informar lo esperit del sigle XIII, puig tan se valdria negar lo progrés humá, empero avants de consignar la constitució que posá fi á la seva existencia secular, debem senyalar l' ordre que al redactarse las Costums de Lleyda—*Consuetudines Ilerdenses* publicadas per En Villanueva en lo seu *Viaje literario á las Iglesias de España*—se senyala á las tres legislacions vigents en Catalunya.

En primer lloch los ciutadans de Lleyda volian esser jutjats conforme á las sevas propias costums escritas y no escritas,—cartas de franquesa y privilegis; — en segon lloch per los *Usatjes;* y en tercer lloch per las lleys góticas; y sols com á últim cas per las lleys romanas.—Lo romanisme que tan fatal havia d' esser per las llibertats catalanas, no tenia encara en lo sigle XIII gran influencia.

Vingué per últim En Jaume I, y ordena—*Cap. 3 de la Constitució de Barcelona de 1251*—«que no se rebessen, ni admitissen, ni alegassen, ni se judiqués, per cap le-

gista, en causas seculars, per lleys romanas, ni góticas, ni decretals; y si sols per los *Usatjes* y costums del lloch ahont radicava la causa» y fins arriba á dir, «que allá ahont no arribessen los *Usatjes* y las *Costums* se suplís per juy natural.» [1] Tanta repugnancia sentia ja la societat del Conqueridor per la lley gótica.

Debem ara remontar de nou lo curs de la nostra demostració, tota vegada que deixem probat lo carácter de la nostra nacionalitat, puig es necessari que dins los términens naturals del nostre treball estudiem las modificacions que experimentá lo temperament nacional, degudas tan á influencias extranyas com al progrés y marcha natural del temps.

Trevall pesat y difícil es lo que ara anem á comensar, que ab gran dificultat lograrem descubrir lo enllás de las anellas de la cadena de la nostra organisació social; mes ¡quant fácil no seria lo nostre trevall, si prenent per lo camí obert, diguessem que la nostre organisació social y política la debem als franks, y que aquí tot es frank! «Organizacion social y política, orden económico, leyes »de sucesion, derecho consuetudinario, régimen judicial, »todo paso de Francia á Cataluña en los estados y pobla»ciones de la Marca. La legislacion civil fué francesa; las »escrituras se calendaban por los años de los monarcas »franceses, sin su confirmacion no se consideraban segu»ros los heredamientos y posesiones; de ellos se procura»ban obtener los privilegios que llamabau *prœcepta*, y »hasta la letra francesa se sustituyó á la letra gótica. Los »catalanes estaban en contrato y contínua gestion con los »franceses; los Condes del Principado iban con frecuen»cia á tierra de Francia, se enlazaban con francesas, á »cuyos parientes y deudos hacian donaciones, y conce»dian señoríos; las iglesias estaban sujetas á la metrópoli »de Narbona, á donde iban y venian los obispos, y la »forma y regla aquisgranense tan querida de los franceses

1 Constitucions de Catalunya.—Superfluas.—Llibre I, tit. VIII.

»se admitió por los canónigos del país, y los diezmos y »primicias se establecieron por influjo de los potentados »de Francia. Para la averiguacion de los delitos se adop»taron las pruebas vulgares desconocidas en las leyes go»das como el juramento, la batalla, el agua fria y calien»te. Los Condes tenian una especie de corte, donde con »asistencia é intervencion de los vasallos se decidian las »causas comunes en los tribunales llamados *malloos.*»..... » . . . . . «En una palabra, el órden de Aquitania se »aplicó casi íntegro á la Marca Hispánica.» [1]

Diguent, donchs, ab lo senyor Escosura y Hevia, que tot lo de la antigua Catalunya ve de Fransa, opinió que gosant de la Autoritat de la *Real Academia de la Historia*, lo nostre trevall hauria acabat, puig apropiantnos las paraulas y conceptes del dit senyor, quedaba tot dit, com aixís segurament ho entengué la *Academia*, puig després de le copiat, ja no diu una paraula mes l' autor sobre lo feudalisme catalá, y aixó que 's tracta de un llibre intitulat *Crítica del feudalisme espanyol.*

(*Acabará*).

S. SANPERE Y MIQUEL.

1 *Juicio crítico del feudalismo en España*, etc. Obra laureada con el accésit por la Real Academia de la Historia en el concurso de 1855,—su autor D. Antonio de la Escosura y Hevia, pág. 48.

ABORIGENS CATALÁNS

ENSAIG HISTORICH SOBRE 'LS PRIMERS POBLADORS DE CATALUNYA.

UESTIÓ complicadíssima es la que aném á tractar. L' historia no pot jamay arrivar á descubrir entre 'ls nubols de las etats primitivas de una manera certa quins foren los aborigens d' una nació ó poble, tants d' aquells que han desaparegut no sens deixar despullas gloriosas, com dels que forman avuy part del concert de la civilisació.

Difícil per demés, sino imposible, 's presenta també lo definir cuant á la desaparició d' un poble, los que després renaixen si son ó no nascuts com lo Fhenix al caliu de sas despullas, ó si contant ab elements nous, sa vida te una generació apart. Aquestos punts tractats tots ab mes ó menys fortuna per notabilitats distingidas en l' estranger, poch tractats havian esset en Espanya y menys encara á nostra terra, fins qu' un escriptor distingit, llensantse á la palestra, ha abordat de frente respecte á Catalunya algunas d' aquestas cuestions, plantejant teorías y resolent

problemas que provas son evidentíssimas de sos grans coneixements.—No vinch jo l' últim entre tots á combatrer opinions allí llensadas per lo erudit Sr. Sampere y Miquel, (1) vinch jo únicament á exposar algunas ideas, á depositar mon granet de sorra pera que cuant l' hora sigui de la reconstrucció de la Catalunya prehistórica, tingui al menos lo plaher de haverhi contribuit en quelcom.

I.

Fem avans que tot un xich d' historia.

Los Aryas eran fills d' un poble de rassa blanca ó caucásica que 'n los temps dels Vedas invadiren la India, portant allí sos Deus y sa explendenta civilisació. Res pugué oposarse al seu pas y fou tan rápit l' increment que prengueren que avuy en dia en l' Indostan se fa poch menys que impossible reconeixer lo carácter de la rassa aborígena de la que sols se 'n trovan alguns individuos, vivint lluny del mon, com á feras, en mitj de l' espessor dels boscos de Vindyas. A Hodgson se deu aquest descubriment qu' ha obert nous camps á la etnografía índica.

A la vegada que per l' Assia, se extengueren com brassos d' un riu desbordat per l' Europa, arrivant en sa correria fins á las illas mes occidentals d' aquesta. Es á dir, que 'ls Aryas venen á ésser los avis dels europeus á la vegada que sa llengua es la mare de las modernas derivadas del llatí ó del grech sas fillas llegítimas.

Com entre 'ls pobles que colonisaren Catalunya hi ha alguns que descendeixen dels txandalas indos aném á véurer aquestos qu' eran y seguirlos en lo camí de sas emigracions.

¿Qué eran pues los Txandalas? Aném á véureho.

Dividida la India ó mellor dit son poble en cuatre castas, las dels Bramans, Xartryas, Vasyas y Sudras, (2) naturalment aquesta divisió implicaba que cuant un individuo

(1) Orígens y fonts de la Nació Catalana.
(2) Sacerdots, guerrers, comerciants y esclaus.

d' una d' ellas cometia un tort penat per las lleys, quedava relegat á una condició tristíssima qu' era la de *llensat de la casta,* y com aquestos no formaban part de cap, per aixó reberen lo nom de *Txandalas*, ó gent de las classes barreixadas. Aquesta era la primitiva penalitat del poble sanscrit, ja que no coneixia encara las presons, los torments, ni la pena de mort puig no admitia en la societat altre dret, que 'l de treure de sí aquell dels seus membres que no vulgués subjectarse á sas lleys.

Lo qu' era llensat de sa casta quedava sens dret de cap mena. Era mes que la privació dels drets de ciutadá qu' units ab lo desterro s' establí á Grecia, y mes que la *capitis diminutio* á Roma, puig aquí los drets civils eran los únichs que 's perdian, cuant en l' India fins los drets naturals no reconeixia la lley al *txandala.* Llensat un de sa casta, era com á mort per la seva familia, l' hereu entrava en successió, y ningú podia tenir tracte ab ell. Estaba interdit de l' aygua, l' arrós y 'l foch, era una bestia ni mes ni menys puig se 'l podia matar com se mata un tigre entre 'ls canyars del delta del Ganges.

Cuant un indo era llensat de sa casta, no podia entrar mes á casa seva, pero la familia, dona y fills podian seguirlo en sa desgracia quedant en la categoría de las classes impuras ó txandalas.

Sabent ja qui eran aquestos txandalas, adelantém una afirmació. ¿Foren los ascendents dels pobles caldeo-babilonis? Pera mi sí, com ho demostran las sevas emigracions de que parlaré després.

Axó sentat veyám con formant una classe de gent de la societat mes baixa, van puguer arrivar á esser un poble apart, independent y de poderíu no sols en l' India sino prou fort pera donar vida á pobles y á civilisacions diferentas.

No puguent los txandalas viurer en los poblats, naturalment tingueren que portar una vida nómada, errant en mitj de las boscurias, lo que feu que com tota rassa abandonada á sa vida natural, se va desarrollar ab una gran

facilitat. Això es cosa que 's comprent perfectament y tothom sab, que 'l poble hebreu reduit á la condició de txandala pera 'ls reys d' Egipte, se desarrollá de tal manera que 'ls Fharaons tement que prompte no fossen més en número que 'ls egipcis, van ordenar la mort de las criaturas totas al venir al mon.

Hi havia entre 'ls txandalas, gent procedenta de totas las classes, tant dels Bramans com dels Sudras, lo que feu qu' entre aquell que podriam dir nou poble, s' hi trovessen també las castas com en la societat indica. Los txandalas relegats als boscos, no tardaren al ésser un poch numerosos en formar en los llochs mes inaccessibles y apartats, barraquetas ahont replegarse que mes tart tornaren vilas sumptuosas. Allí cultivant la terra d' aquells llochs que sols coneixian las petjadas de las feras y cual soletat sols era trencada per los refilays dels aucells, anaren cresquent y formaren una nació al costat de la que 'ls havia tret de casa, ab sos Bramans, Xartryas y Vasyas, sos gefes en fí de tota mena.

En los boscos aprengueren ó millor dit inventaren la fabricació dels mahons segons contan los més antichs historiadors indos Vina-Snati y Veda-Vyasa, y 's dedicaren al pastoreix que era y ha esset sempre la vida de las societats primitivas. Pastors eran los patriarcas del poble hebreu, y pastors de l' Arabia foren també 'ls qu' invadiren l' Egipte en sos comensos.

Cuant los Bramans vejeren l' increment que prenia lo poble que nomenaré txandala, tement que algun dia no fossin mes forts que ells mateixos, comensaren á cercar la manera de ferlos perdre, puig encara no 'ls veyan prou forts pera sostenir ab éxit la lluyta que forsosament tenia que comensar.

Allavors un Braman nomenat Yati-Richi publicá un edicte en lo que 's prohibia als txandalas habitar en poblacions de cap classe, tant si eran construidas per ells com no, en fí, tornaban á tenir que viure en los boscos ab sos remats. Aixís ho feren pero ab tot varen creixe y

multiplicarse més depressa si cap que la primera vegada y sobre tot s' organisaren ab verdaderas castas, formant un mateix poble regit per costums idénticas, y que sols per sos dialectes se diferenciaba lo d' una regió ab lo de las altres, los txandalas del Himalaya ab los del Cabo Comorin.

Continuant d' aquest modo, avansant sempre, no tardaren en alsar alguna caseta, mes tart algun temple, algun lloch d' ensenyansa, en fí contra totas las oposicions que pera sa marxa trovavan, los txandalas constituhiren una nació floreixent dintre l' altra y al que 'ls havia llensat, ja no 'l miravan com á superior sino com un semblant.

En aquest estat lo Braman Vamana, lo vencedor de Prithú héroe heroich, home molt inteligent, va aconsellar al Artaxartria Aristanata cual trono havia consolidat ab sas victorias, que transigís ab los txandalas, borrant d' un cop de ploma totas las lleys anteriors afrentosas pera aquells, admetentlos tal com se trovaban en las castas de que van ésser sos ascendents llensats. Est sabi consell no prevalesqué en l' ánimo del monarca qui com los seus antecessors, pretengué un' impossible y tal fou conseguir per la forsa y mal tracte la sumisió dels txandalas, comensant ja allavors una classe major de torments y persecussió.

Vingué luego després lo Artaxartrya Pratichta que fou l' autor del edicte conegut en l' India ab lo nom de *Arta* per lo que foren privats los txandalas de l' exercissi del cult de Brama y de llegí 'ls Vedas. En l' Avadana-Sastra, (aplechs históríchs) se trova íntegro, limitantme jo á transcriurer la part mes important y necessaria pera la demostració del que 'm proposo. Diu Manú, (1) que entre altres cosas, los está prohibit de *pronunciar lo nom de Brama, 'l Ser qu' existeix per sí mateix, y 'l misteriós monosíla-*

(1) *Manú*, vol dir en sanscrit *home* y lo sentit que aquí se l' hi dona es lo del Códich conegut ab aquest nom que equival á códich del fill de Siwayambuva ó del Gran Ser, ó donat per lo fill de Deu als Indos.

bo (1) *lo llegir, copiar y ensenyar los Vedas* (2) *d' escriure de esquerra á dreta que's lo modo reservat als homes virtuosos de las cuatre castas per la transcripció de la Sagrada Escritura*, afegint mes endevant *que la ma dreta es la ma pura reservada al sacrifici, als Deus y á las oblacions que las personas de las castas reconegudas tenen sols lo dret d' oferir.*

No s' oblidi ans que tot aquesta interdicció ó prohibició d' escriure de esquerra á dreta, lo que 'ns donará llum pera després seguir als txandalas en sas emigracions que mitj embolcallan la faula y la historia á la vegada.

Al cap de molts anys del anterior edicte, los txandalas havian tornat á un alt grau d' esplendent poderiu, fins al punt de burlar los edictes y proscripcions. Eran allavors quasi be un ters dels pobladors de la India, quant un altre rey dit Agastya (3) feu renovar la persecusió ab una crueltat sens exemple, posant á n' aquestas clases que examinem, á la condició primera, de quedar interdits de tot tracte y á viurer en los boscos.

Un fet vingué en aquells dias á favorir al rey pera tals crueltats, y tal fou l' escursió que 'ls habitants del Himalaya feren dret al plá del Indostan, destruhint de pas la ciutat del Sol nomenada Asgartha. Lo monarca Agastya va derrotarlos y álashoras en mitj de l' aureola qu' aixó li criá, va pensar esser prou poderós pera apoderars' de

(1) Es aquest lo monosílabo místich *om*, com post de *a, u, m* que segons Burnouf y Leupol en son «Diccionari Sanscrit-francés» representa en sa unitat fonética y gráfica la *trimurti* ó trinitat índica de Brama, Vishnu y Civa. Tot acte religiós, tota acció grave, tot llivre de alguna importancia está precedit de *om*. Una gran eficacia s' atribueix á la enunciació y á la meditació de dit monosílabo. Se li dona 'l nom *ékam axaram* ó sigui la sílaba una é indivisible, pero aquest mot ve probablement de *avam* que significa en zend *est, aquest,* cual nominatiu seria *ava*, indicant *al que segueix*. L' ús del *om* es molt anterior als cults especials ó reunits dels tres Deus. *Om* entra en moltas fórmulas *om tat sad,* om. Él, lo Ser (ó 'l Bé) ó sigui equivalent á Deu ó 'l principi neutre de la determinació y de la existencia—*Om mani padme hum* es fórmula buddhista dita *Vindya sadaxari* ó fórmula en sis lletras ó sílabas de la que 'l *richi* ó sant Avaloki-teçwara se creu es autor. (Burnuf y Leupol, obra citada).

(2) Son las cuatre llivres sagradas dels Indos, dats als homens per boca del mateix Brham nomenats *Rig, Jadjus, Sama* y *Atharva*, escrits en forma la mes poética y valentse per tot de vigorosas descripcions de los fets mes notables de la naturalesa.

(3) Agastyas es també 'l nom d' un poeta vedich.

totas las riquesas que de sigles habian acaparat los txandalas. Al efecte dictá un edicte nomenat *karana-karaya*, en lo que s' estiblia «que 's confiscaba tot lo que 's trovés »en posesió dels txandalas per lo motiu de que no tenian »lo dret d' adquirir ni posehir res.»

Agastya continuá senyalantlos los trevalls únichs á que podian dedicarse, y s' atreví á llegislar sobre l' únich aliment ab que tenian que nutrirse. Aquest fou lo tercer edicte, lo *karana-munkundakaya* ó sobre las llegums impuras, que deya així: «mano que 'l sol aliment que será »permés donar als txandalas, consistirá en alls y sebas »*munkundaka*, puig que 'ls llibres sagrats prohibeixen »que tastin grans de cap mena.» En un nou edicte 'ls prohibí lo beurer aygua dels rius, fonts ó llachs, sino solsament dels abeuradors, y al mateix temps se 'ls privá de que 's puguesin rentar ni neteijar la roba, puig diu lo text: *que l' aygua que se 'ls concedia no tenia que servir mes que pera fer'ls passar la sed.*

En lo mateix Aplech histórich ó Avadana-Sastra se trova un edicte mes cruel si cap, que 'ls anteriors, y era 'l que prohibia terminantment á las donas sudras ó de quarta casta, asistir en lo part á cap dona txandala, y á n' aquestas fins que puguesin en dit acte ajudarse mútuament.

Lo que ab aquestos y altres edictes se proposaban los Artaxartryas, no era altre que l' extinssió complerta de la clase, que comensá á perdrer son vigor ab las malaltías á que 'ls daba lloch lo no poguer rentarse. Morí Agastya quant los txandalas habian minvat ben prop en la mitat.

Al temps dels succesors de tan gran tirá, aquestas mes que draconianas y despóticas ordres no 's cumplimentaren ab tant rigorisme, donant lloch novament á que la clase de que 's tracta, procurantse menjars millors, comensant á banyarse mitj amagats en los juncars dels rius y en los llochs mes inhabitats, fos nova volta potenta fins que alguns mils anys antes de Jesucrist se trovan ja formant com una nació de menys radio, pero concéntrica ab la que 'ls va separar de son sí.

En aquestos temps, ja un poch mes dintre la vritat histórica, trovém llegislat en lo Manú las condicions que tenian que reunir las habitacions dels txandalas, lo que demostra que se 'ls habian alsat los edictes dels temps de Agastya.

Ab tot si se 'ls permetia tenir casa, era fora de las poblacions, relegantlos als oficis d' enterra morts y de butxins, puig en aquesta época la pena de mort era ja coneguda dels Indos.

Per aquestos mateixos temps comensaren en la India las titánicas lluytas bramánicas y budistas, de quin resultat los txandalas no podent esperarne res de bo, puig tan enemichs seus eran los uns com los altres, resolgueren deixar pera sempre á la patria que tant malament los tractaba, y llensarse terra en dins en busca d' una tranquilitat jamay á casa obtinguda. Diu l' Avadana-Sastra: «los txan»dalas allavors emigraren en gran número dret al país del »Sind y d' Aria (Iran) ab sos remats, camí que habian ja »recorregut Hara-kala y sos guerrers.»

Aquest camí, com sab lo lector, era lo del Eufrates y 'l Tigris, lo de la Caldea y Babilonia.

II

«Despreciant las prescripcions de la lley fou com molts »xartrias descendiren mes avall de la casta dels sudras y »'s van veurer precisats á fugir de la terra sagrada.»

Aixó 's diu en lo Manú, llibre X, confirmant las tradicions del Avadana-Sastra: veyam ara si podem seguir als txandalas en sas emigracions.

Conta la tradició que una de las mes numerosas fou la que tingué lloch en temps del Artaxartrya Phasical. Aquestos prengueren lo camí del Sind, seguit despres per la major part de las altras emigracions, y allí en aquellas planas que s' estenen del mar d' Oman al golfo Pernich, los txandalas ab sos remats y riquesas, buscaren un cel lliure que trovaren y un siti ahont poguer viurer ab sa fa-

milia y ab facultat de tenir com á seu lo que ab son treball s' habian guanyat. Mes prompte vejeren que allí 'ls era imposible viurehi y tingueren necesitat de continuar sa vida nómada, y nova volta ab sos remats caminaren pera seguir las petjadas per' hont sigles anteriors van anar á colonisar l' Egipte y l' Asia menor los capdills Harakala y Iodha.

Las txandalas per fi se detingueren. Habian deixat aquells terrenos clavats entre 'ls deserts ahont fins avuy no hi hagut ni hi haurá, com diu Jaccoliot, nació que pugui fer un gran papé en la historia, y ahont alguns pretenen habitaren los ascendents dels pobles semitas, y 's trovaren en las allavors rialleras y fértils planas de Mesopotamia. Per tot aquest gran terreno 's van estendrer, y d' allí comensan aquellas lluytas entre 'ls txandalas (tornats assyris y babilonis) pera disputarse las voreras de l' Eufrates y la possesió de Nínive y Babilonia que donaban la supremacia al poble que las poseía. Los assyris y babilonis, pues, pobles caldeus, son tots originaris de la India y fills llegítims dels txandalas del Ganges.

Per aquesta rahó portaren los txandalas sas costums, sas creencias, la circoncisió que imposada per un edicte de Agastyas 'ls restá com un hábit, y finalment *lo modo d' escriurer de dreta á esquerra*, comú á tots los pobles que 's diuhen semitas. Recordis lo qu' hem dit en lo capítol anterior, que als txandalas se 'ls va privar d' escriurer de esquerra á dreta, y fins de fer res ab aquesta ma, que era la de las oblacions y 'ls sacrificis, y aixís se compendrá com los txandalas van donar als pobles caldeo-babilónichs aquesta particularitat notabilísima de sa escriptura. Heus aquí la font d' aquestos pobles dits semitas habitants en la Mesopotamia, entre 'l Tigris y l' Eufrates, y que eran, com som nosaltres, de la rassa dels Indos.

Los mateixos pretenguts emigrants semitas, foren sols txandalas emigrats que no saberen sobresurtir jamay demunt las concepcions vulgars que s' en habian endut de sa patria la Caldea. Certas preocupacions eran las matei-

xas las caldeas que las del baix poble indo, conforme sens pretendreho fa notar l' eminent M. Lenormand, reputadíssim asiryolech, qui al esposar una descripció del inglés M. J. Roberts, sobre 'l carácter supersticiós de las baixas clases índicas, l' aplica igualment al caldeus, puig diu: «Aquesta descripció dels indos moderns s' aplica punt per »punt als antichs caldeus, y pot donar una idea de l' estat »de terror supersticiós en que 's mantenian constantment »las creencias que acabém d' exposar.»

Ve en apoyo de nostra opinió lo caldeu Berose, que diu *que una multitut de homes de diversas nacions, parlant llenguas diferentas guiats ab tot per las mateixas costums y creencias religiosas van anar á colonisar la Caldeo-Balbilonia.*—Això es lo qu' hem sostingut mes anteriorment; que 'ls txandalas si be tenian las mateixas costums y religió no parlaban tots una mateixa llengua, perque la distancia en que 's trovaban los uns dels altres la va modificar ab los sigles. No hi ha dubte, pues, que 'ls colonisadors de la Assiria y Caldea, foren los txandalas indos.

JOAN MALUQUER VILADOT.

(Seguirá.)

GELOSIA

I

Las campanas de la Seu y las de las parroquias deixavan sentir son metálich repiquetech, magestuosas ó alegres, segons lo tó en que foren fosas y la vila galana y endiumenjada, ab sos carrers gornits de murtra, banderas y mata; sos balcons y finestras coberts de domassos y tapicerías y 'ls ciutadans honrats, transcorrent joyosos y tafaners de l' un cap de vila á l' altre, para inquirir quin vestit duya la marquesa de Vallgorguera, 'l Baró de Passarius y 'l Senyor de Llochdetérmens; ó be pera veure passar los senyors Veguers ab sa vestimenta de gala, donava animació y vida al cuadro que presentava la molt lleal vila que tingué l' honra de veure 'l casament del senyor Rey, ab la molt alta, poderosa y noble Sra. N' Elionor de Collombriu, Baronesa de Montcoral y Castellana de Creutrencada.

Ja la reyal comitiva havia passat en llarga professó de caballers, nobles, clergues y burgesos pe 'ls carrers mes amplas y vistosos de la vila fins al palau, després d' haver rebut los egregis nuvis de ma del reverendíssim bisbe Jacobus la benedicció matrimonial, y las campanas

deixavan sentir d' en tant en tant una qn' altre perduda batallada, com si fos l' anhelós respir que llensassen afatigadas del llarch avolot qu' havian fet, mitj aixordant á las batxilleras comares qu' agomboladas en lo portal de la vehina comentavan lo casament.

No faltava qui deya en lo calor del enrahonament qu' era ben desacertada l' ideya del reyal matrimoni: deyan qu' era vell y malaltís lo nuvi; galana, jove y enamorada la nuvia: altres parlaban d' un cert jove cavaller que per temps havia estat patje del Castellá de Creutrencada, quan la ditxosa pubilla qu' avuy havia arribat á Reyna tenia pochs anys y 'l doncell tot just entrava en la etat en que comensan á sentirse las primeras bategadas del cor; mes tot aixó eran tant sols batxillerias de donas poch enfeynadas; perque 'l cert es que la festa havia sigut lluhida. La vila havia respost á la alegría de son Senyor—alegría que se li veya ressortir de per tot—ab joyosas manifestacions. La clerergía la demostrava ab repicaments de campanas, llums y canturias; la noblesa, ab borneigs y jochs; y 'l poble, gornint las vias, endiumenjantse y cridant. Tothom, al passar la reyal comitiva, havia vist ab admiració casi envejosa los brodats, plomalls y pedrerias de la sedosa vestimenta de la noble Senyora; y algú potser hi havia, que mes minuciós ó malpensat que 'ls altres, cregué endevinar en la festejada Reyna, una arruga impertinent y atrevida que destacava gaire be imperceptible en son front nevat, ó una certa sombra de tristesa en sos ulls blaus y melancólichs.

En lo precís moment d' entrar en lo palau l' últim personatge de la llarga tirallonga de convidats, desembocava pe 'l cap del carrer un caballer. Jove y agraciat, en sos ulls y son front brillava la flama d' una inteligencia clara y l' ardidesa d' un cor altiu y de sentiments arrebatats. Baixava ab pas pausat y la mirada en terra, com si caminés embegut per un pensament mortificant ó d' un desenllás difícil de portar á bon terme; tot entretenint la ma en los relleus del cisellat pom de la daga que penjava de

son cinturó. Caminá lo llarch del carrer sens cambiar d' actitut y arribant al peu mateix del palau, mitj com si volgués deturarse, llensá una mirada trista y distreta per tot lo llarch de sa fatxada y reprimint un sospir, s' endinzá per la mateixa porta que 'ls altres, ab planta ferma y desenvolta. Al apareixer sa simpática figura en lo cap del carrer, los ulls de tots convergiren en ell com en un foco d' atracció y pará de mica en mica l' avalot de tantas conversas aisladas, fins que mut tothom, sols se sentia lo drinch de 'ls esperons al rebotar l' estrella ab cadenciosa remor, acompasada per son pas pausat ¡Quí sap lo pensament que dins son cap bullía quan ni tan sols s' adoná del interés qu' havia produhit al apareixe sa persona! Potser son pensament s' endinzáva en la boirosa regió del passat, d' ahont surten barrejats y confosos los recorts, com los núvols tristos qu' en los dias plujosos d' ivern traspassan la montanya en munió disforme y fantástica; y recordava una partida d' escachs jugada en la sala d' armas del vell castell y veya, fent caminar peons y damas, aquells dits d' unglas rosadas, conduhits per una ma molsuda y petiteta, tants colps besada! Tal vegada son recort fantasiava aquellas llargas y fredas nits d' ivern, en que á la remor del vent que fuetejava las corcadas torres y xiulava escolantse per marlets y sageteras, contava l' honorable Castellá devant la llar que flamejava per la paret, fenthi restelleras de llumenetas, y arreserats en l' escó, gestas antigas d' amor ó valentías, y veya encara, aquells ulls blaus que escoltavan atents y embadalits; tal volta en son recort tornava de cassera y era la mes alabada la pessa per ell morta; potser era en un ápat y omplia una copa y rebia una mirada; tal vegada..... mes quí sap, qui pot escorcollar lo pensament del ardit caballer qu' entrava en lo palau pera assistir al besamans qu' en honor del casament y com á primer vassallatje á la nova Reyna la molt alta, poderosa y noble Senyora N' Elionor de Collombriu, Baronesa de Montcoral y Castellana de Creutrencada, donava 'l Senyor Rey en l' hora del mitj-dia y en l' artesonat saló de cerimonias de son palau de vila.

II

La gran sala de cerimonias del palau de vila del Senyor Rey estava roblerta, vessant de caballers, nobles y dignataris de son reyalme. Per tot arreu s' hi veyan riquíssims trajos recamats y plens de brodaduras; espasas, dagas y arreus afeixugats de relluenta pedrería; damas vistosas engalanadas y somrisents; senyors altius, galans ó amorosos; y descollant en mitj de tots, com l' alzina entre ginebras, bruchs y arbosos ó la magnolia entre murritorts, geranis ó malvas, sentats en sos alts sitials, daurats y envellutats, los Senyors Rey y Reyna ab la corona en lo cap y en la ma 'l sceptre. D' en un en un, ab lo cap descobert y acotant la testa, s' hi anavan acostant los prohomes qu' omplian lo saló y humiliant en terra lo genoll esquer, besavan de primer la ma al Senyor Rey y després á la Senyora Reyna. Allí s' hi veyan los envellits capitans, honor de la terra, que contavan sos combats per sas victorias, forts y escardalenchs com lo roure de montanya que 'l vent no vincla y 'l llam esberla mes no doblega, y 'l planté jovenívol d' eixas socas qu' esperant renom, tractava d' entendrir ab miradas dolsas y fins conceptes, lo cor de las agensadas damiselas qu' enrojian abaixant los ulls vergonyosos, al barboteig de sos galans enamorats.

També hi era, en un recó, lo caballer que poch avans tot sol baixava carrer avall, ab aire concirós y capficat, no cuidant de res mes en sa neguitosa taleya que de llambregar allá ahont la Reyna era asseguda. Encar sa ma no havia abandonat lo pom de la daga que passejavan sos dits febrosos ab maquinal insistencia, d' en tant en tant mitj desenvainantla y tornantla á envainar tot seguit ab rápit mohiment. Sens dupte seria distret y no ab determinada intenció, emperó lluhía casualment la fulla de son punyal, sempre qu' era un jove caballer qui besava la ma de la Reyna. Neguitós per demés estava 'l jove, reprimint

ab voluntat ferma sos sospirs y volguent dirigir la vista lluny d' allá ahont la Reyna seya, mes debadas seguia ab persistent mirada los dibuixos del artesonat trespol, ó 'ls bellugosos tapissos de las parets, que sos ulls tornavan sempre cap al dosser, com papalló que roda y giravolteja entorn de la flama qu' ha de cremar sas polsosas alas. Ja mes de la meitat de 'ls caballers qu' omplían la sala havian fet son acatament á la reyal parella, y 'l jove seguia neguitós sense adonarsen'..... Ja eran molt pochs los qui restavan, y encara seguia 'l caballer en sa mateixa distracció, fins que 'l tragué de son éxtasis, lo mohiment brusco d' un que pe 'l seu costat passava dringant la espasa ab la del embadalit doncell. Llavors portá la má al front com si volgués arrebassar la forma d' un pensament agafallós é importú, y recorrent sa distreta mirada los ámbits atestats del saló, se dirigí ab pas insegur desde l' altre cap envers l' estrado de 'ls regis sitials. Ja tothom havia complert son compliment de vassallatge, quan avansá 'l caballer tot sol pe 'l mitj de la llarga renglera qu' á banda y banda li obrian los cortesans, fins qu' al arribar al mitj de la sala los ulls de la Reyna s' alsaren, d' abaixats que 'ls tenia, y confonguérense sas miradas. Sentí llavors extranya conmoció 'l caballer que recorreguentli del cor á 'ls extrems, torná d' aquests al cor, com solen las ondulacions concéntricas de las aiguas d' un gorch, al qu' un nin esbojarrat tira una pedra, y sens veure en lo mon res mes que lo que son pensament conduhía, avansá ferm y atrevit fins al mateix peu de 'ls sitials, y flectantse en terrra devant de la Reyna, feu sonar en sa má un petó llarch, voluptuós com lo desitj comprimit que fortament estalla y alsans' de colp, fugí á mes corre per entre mitj del gentiu qu' espahordit se 'l mirava.

Mes blanca que 'l llí quedá la Reyna; la gent tota atzorada; y 'l Rey alsantse magestuós ab un somrís estrany de rabia ó de desdeny, doná la má á la Reyna y abandoná la sala tot dihent:

—Es foll, es foll; jo 'l goriré de sa follía.

III

La nit es trista, ben trista; y mes en lo cor de las grans vilas ahont mil remors estranyas fan fantasiar esbojarradas creacions quiméricas é impossibles al desgraciat transeunt qu' en sas horas quietas, se llansa á transcorre sos abandonats carrers. Ja 'l raig tremolench de lluna que de gairell s' esmuny d' una volada, sembla l' esquins d' una mortalla inmensa que penja test y rígit d' una paret negrenca; ja 'l xisclet esgarrifós d' un panell rovellat, ó 'l crit trist é inarticulat de l' óliva que s' ajoca entremitj de las campanas colocadas en l' esqueixat finestral, qu' en nit feresta apareix com l' ull atent d' un fantasma descomunal; ja en la foscuria d' una rónega cantonada, 'l llantió que crema y oscil-la devant la venerable imatge del Redemptor; ja es la remor d' un pas llunyer; lo cruixit d' una porta; lo ramoreig del vent; tot; no res; l' imaginació. . . . . .

Aixís com totas, fou la primera nit de nuvis que passá 'l Senyor Rey ab sa nova esposa la molt alta, poderosa y noble Senyora N' Elionor de Collombriu, Baronesa de Montcoral y Castellana de Creutrencada. Tant sols los guaytas del palau cregueren veure passejar per sos voltants estranya sombra;—fantasiavan—y á deshora, pe 'l portell escusat, sortirne tres ó quatre. . . . . .

En lo matí següent y al peu mateix de la porta de casa seva, lo *foll* caballer del besamans era mort, rígit y fret, ab lo cap descansant demunt del marxapeu.

Morí d' un cop d' espasa, y dessobre del pit portava un relicari obert y vúit.

Res: barallas del jovent foll.

FRANCESCH DE BOTER.

GARLANDA DE ROSAS

Traduccions de varias poesias de poetas forasters dedicadas á la Rosa, llegidas en la vetllada literaria de Sant Jordi, que celebrá enguany l' Associació Catalanista d' Excursions científicas.

A LA ROSA

(Traducció de l' Oda V d' Anacreont.)

GUARNÍM, guarnim las copas ¡oh amichs! d' encesas Rosas,
per nostre front teiximne garlandas olorosas
que es la flor de la amor.
Riem, mentres de la ditxa 'ns llú la brillant estrella;
bebem, fins ubriacarnos, la Rosa es la mes bella
entre tota altre flor.
Los Deus ab goig la miran de fresch carmí tenyida,
la Primavera guarda de sa brillant florida
pera ella 'ls dons pus bells.
Y si 'ls balls l' Amor guia, que en sas floridas pradas
ne fan las tendres Gracias, Rosas aponcelladas
guarneixen sos cabells.
Jo vull donchs coronarmen y fent vibrar ma lyra
iré ab una bellesa de pochs anys, la que inspira
nova passió en mon pit;
De son temple en las ballas ¡oh Baco! á pendre tanda
de Rosas olorosas ab mes d' una garlanda
portant lo front cenyit.

AB IGUAL TEMA

(*Traducció de l' Oda 51 — M. V. 53 y 54 — del mateix.*)

Ab la testa de flors coronada
vull la nova estació celebrar
y la Rosa que en ella n' esclata.
Tendre amich, acompanya mont cant.
Es la Rosa dels Deus l' alé pura,
n' es la Rosa lo goig dels mortals
y 'l mes rich ornament de las Gracias
de la amor en lo temps bell del any.
Ella fa las delicias de Venus,
del poeta los goigs delicats
¡com la troban bonica las Musas!
¡com á tots lo cullirla nos plau!
. . . . . .
En las festas de Baco, en las taulas
del festí, tot temps Rosas hi han
¿qué hi ha res d' encizant per ventura
que sens Rosas se puga fer may?
En la parla gentil dels poetas
te l' Aurora los dits sonrosats
tenen brassos de rosa las Ninfas
y Cyprea 'n te 'l rostre inmortal.
Nostre cos en la tomba conserva
y es remey sanitós als malats
los fers anys resisteix, y ne dura
per molt temps, com de tendre, flayrant.
¿No sabeu quant va ser sa naixensa?
Quant damunt sas escumas la mar
d' ellas nada, l' hermosa Afrodita,
á los homes y als Deus se mostrá;
y la Dea que 'l bruyt de las lluytas
tant estima, del front del Tonant
nasqué armada, llavoras la Rosa
novellenca, al ensemps va esclatar.
Y ab amor, tots los Deus la cuydaren
de Dionysi la flor celestial
y arruixantla ab dolç néctar, va alsarse
d' entre punxas son front perfumat (1).

(1) Gessner, en son idili La Primavera (Der Frühling), esplica de diferenta manera, ab notable gracia, la creació de la Rosa : « Llavors buyda la copa (lo deu Baco),

LA ROSA

(*Traducció d' un fragment de Safo.*)

Si donar una reyna volgués á las flors Jove
reyna 'n fora la Rosa que es de las flors l' honor.
Ornament de la terra n' es per sa gentilesa,
n' es l' esmalt de las pradas y una encizant bellesa
d' ahont s' exala la amor!
Sas gracias mes que atraurer á Venus l' encativan.
¡Com n' es bell son fullatje, llur poncellam joliu!
Y quan van á esclatarne lo seus tints vermellosos
ab quina gracia 's bada y als zefirs amorosos
com dolçament somriu.

EPIGRAMA

(*Traducció de Florus.*)

Si 'n va brotar de perfumadas Rosas
tota abundosa, enguany, la Primavera;
de primer sols mostrantse aponcelladas
de la branqueta al cim tota fullosa;
tantost ja obertas, luxuriants de vida;
y un altre jorn aprés, ja tant nombrosas
que en grans cistellas trèyenlas las ninas
del enramat verger flayrant y ombrivol.
Mes com la llum del sol mor al capvespre
així ha passat també ab llur hermosura
en quatre jorns nasqueren y 's marciren
y avuy ja han mort, sens ni deixar despullas.

després riu y recomensa á contarne com ha donat naixensa á la Rosa: Jo volia, diu, abrassar á una jove ninfa; blincant apenas las flors que al correr ne petjava, guaytava sovint arrera y reya malignament al veure com la perseguia d' un pas mal segur. Per la Stigia vos asseguro que no la hauria atrapada si un pany volejant de son vestit no s' hagués enredat ab las punxas d' una verdissa. Encantat m' acostí á n' ella, y golpejantla tendrement en las galtas: Hermosa ninfa, vaig dirli, no t' esparveres pas tant: Jo soch Baco, lo deu del ví y dels alegres plahers, eternalment jove. Llavoras plena de respecte se deixá besar. Pera donarli prova de mon reconeixement, á la punxosa mata, la vaix tocar ab ma vareta, ordenanli que 's cubris de flors; las que recordassen ab la seva amable color rojenca, la que cubria en aquell moment las galtas de la ninfa. Jo ho volguí y en lo mateix moment nasqué la Rosa.

SONET

(Taaduit del Tasso. En ell compara á una Rosa sa Eleonora.)

ROSA á qui l' art, tot cobejós, admira,
á quí doná l' honor punxa afilada,
Rosa de primavera, que emporprada
sots l' herbey vergonyosa, se retira.
Del sol te 'l brill y en ella ensemps s' ovira
de la perla l' albor la mes prehuada,
lluint entre un vel de divinal rosada
quan dolçament d' amor pena y sospira.
Tendre abella, l' Amor, com de sa cara
mellor la mel que d' altres flors ne fora!
¡Fibla, y ves en son llavi á perfumarla!
Mes d' aytal goig ja 't mostras massa avara
baixa en son pit mateix, baixa á xuclarla
ahont hi ha 'l cor tot dolcesa d' Eleonora.

MADRIGAL

(Tráducció de Guarini.)

SICORIS doná á Bato
del paradís d' amor encesa rosa;
mes tota vergonyosa!
al donarla tan roja se tornava
que rosa també ella
que una altre rosa ne donás semblava.
Y 'l pastor á las horas
vehent de sas galtas la color vermella.
ab un sospir dolcissim á s' aymada
« Quant mes content seria,
li digué, si algun dia
la rosa donadora 'm fos donada.

LA ROSA

(Traducció del inglés Cowper.)

BÁNYADA encar de la pluja
fresca una rosa y gentil
anguniosa al pes de l' ayga

vol redressá 'l front humit.
No apar sinó que anyorantne
llurs poncellas, son plant trist
ne llença, esmentant la planta
ahont ella també florí.
Tan mullada era al cullirla
que per' mon ram no servint;
ab menyspreu, sens gens de compte
la ayga he volgut sacudir.
Mes ab brusch esfors al ferho
totas sas fullas he vist
en un instant escampadas,
molt avans de que 's marcis.
Y, — Aytal crudel fet renova,
llavors, planyentla, m' he dit,
qui en son penar abandona
un cor que trist va sofrint.
Esta Rosa que he esfullada
podia encar mostrar son brill
y al plant que avans la cubria
podia seguí' un sonriš.

L' ÚLTIMA ROSA D' ESTIU

(Traducció de la cansoneta de Thomas Moore, «Tis the last Rose of Summer, de la colecció Irish melodies»)

L' última de las Rosas
n' es del darrer estiu,
cap de sas amorosas
companyas, cap mes viu.
Ja de sas flors germanas
cap altre ha de florir;
lluint com ella galanas
retornantli un sospir.

¡Com á morir be trigas,
marfondinte tan temps!
ahont dormen tas amigas
ves, á dormir tu ensemps...
Tas fullas he escampadas
¡ja prou trista t' vegí!!!
ahont jauhen tas passadas
companyas de jardí.

La mort que pau te dona

pau me dongue demá;
quan d' amors ma corona
son brill ne perderá.
Quan la passió qu' omplia
lo nostre cor, se fon;
¡com passar mes un dia
sobre 'l desert del mon!

ROSA ESCLATADA

(Traducció del mateix: The Yung Rose.)

La tendre Rosa que t' he donada
de coló encesa, de front humit,
fou la floreta mes estimada
del aucell tendre, goig de la nit.
Quantas vegadas al clar de lluna
l' escoltá, planyers', ans d' esclatar:
totas sas fullas una per una
encare esmentan son trist cantar.
Prenla la Rosa per' tu cullida;
de que no more cuyda, mon bé,
que la floreta vol rebrer vida
de ton dolcissim flayrós alé.
Y al escoltarne tota armoniosa
ta veu, la nina, que mon cor vol;
oirne encare creurá la Rosa
qu' amors li canta son rossinyol

LA ROSA

(Del poeta alemany Herder.)

Jo veig esfullarse y morir las floretas que 'm voltan
y sols de mí sento dí al hom' que 'm marceixo abiat.
Crudel! no faig prou agradable ma curta existencia
y aprés la mort meua, no deixo una tomba flayrant
que de salut guarda richs balsems y essencias de vida?
¡Oh l' hom'! ¿per qué 't queixas de mí? ¿per que 't sento cantar
tos temps, lo depressa que fuig nostra breu existencia
quan prompte lo nostre perfum y bellesa s' en van! »
Aixís en son soli de reyna planyias la Rosa
per volta primera advertintne llurs gracias passar.

L' oía una nina y va dirli al finir « Oh! no cregas
ingratitut esser, la flor mes hermosa, jamay,
alló que ans bé mostra lo molt que per tots se t' estima
essent testimoni de nostra afecció lo mes clar.
Al veurer nosaltres passarse las flors las mes gayas
sabent esse' aytal la sort d' ellas així 'ns consolam;
mes per tu ¡oh flor reyna! per tu solsament ne voldriam
que fos ta bellesa, que fos ton aflayre inmortal!
Perçó quant veyem esvahirse lo bell desitj nostre
es qu' aixís al planyens, en tu y per tu 'ns lamentam:
lo goig, jovenesa y encants passatgers de la vida
nos ve ta existencia d' un jorn, bella Rosa, á esmentar
y sens perçó dirnos, en nostres cantars, ab tristesa
lo prompte que 's pert ton perfum y ta pompa se 'n va.

LA ROSA DELS ALPES

(De Teodor Lœwe.)

D' aspadat breny al cim, en lloch selvatge
ab son calzer molsós y tot gebrat,
creix la Rosa dels Alpes bella imatge
que es de la soletat.
Lo seu front rich d' aflayres jamay toca,
de blana brisa 'l dolç alé amorós;
y está com un sonris de l' alta roca,
al front sempre rugós.
Allí arreu de congestas rodejada,
son somni bell d' amors, un instant viu:
y brilla y mor com ditxa, qu' amagada
pera l' home no 's fiu.
Felís qui en son pit guarda benheida
entre gels y entre neus així' una flor
que embaume las jornadas de sa vida
viarany trist de dolor!

LA ROSA-THÉ

(Traducció de Théophile Gautier.)

Que hi ha que guanye en bellesa
á la hermosa Rosa-Thé?
la flor d' intensa blancura

qu' un punt de carmí tenyeix?
Apar qu' un papelló tendre
li hagués volgut doná' un bés
y s' hagués mitg enrogida
de son gran atreviment.
Tot carmesí tint, prop d' ella
per bell que 'n sía n' es lleig;
tota color vermellenca,
desentona y no hi va bé.
Com vora un front que serenas
y sols colraren, mes bell
ressalta 'l blanch d'una nina
que d'uns y altres lluny visqué;
Així' en mitg d' altres floretas
dels mes variats tons rogenchs,
la Rosa-Thé, la pus bella
resulta esserne tos temps.
Mes si á tas galtas l' acostas
sa rica olor al voler
respirar; prop llur frescura,
la flor ¡y que lletja n' es!
No 'l té no la pobre Rosa
de carmí aquell tó tant fresch
no ho es tant lo de sas fullas
com lo teu, de trasparent.
Res pot guanyarne en frescura
de ton rostre el cútis bell
que la noble sanch ne pinta
de tos disset anys serens.

ROSAS SOBRE LA NEU

(*Traducció de Lamartine. Harmonies poëtiques. Nº XIII.*)

Com feu florí estas Rosas de colors apagadas
Senyó' y vostra ma ab ellas la blanca neu vesteix?
Sis mesos que debiau mostrarse aixís badadas;
pobretas flors tantcauvos, lo gel tot ho cubreix.
Mas no, refloriu Rosas, lo goig y la ventura
are, assí, en lo cor nostre—Deu ho vol—s' han trovat:
tan prop d' estas veus tenen estas flors mes frescura
tan prop d' estas flors bellas, n' es l' ivern mes glassat.

LA TOMBA Y LA ROSA

(*Traducció del poemet XXI de Victor Hugo de la colecció «Les voix intérieures.»*)

La Tomba diu á la Rosa
—del plant ab que l' auba rega
que 'n quant apar que 's fon?—
La fló' á la Tomba foscosa,
—qué 'n fa, diu, de quant li entrega
la mort, ton negre pregon?
Diu la Rosa:—Tomba obscura
jo 'n faig d'aquella rosada
un perfum d'ambre y de mel!
Diu la Tomba:—Oh Rosa pura
de cada ayma que m' es dada
jo 'n faig un angel del cel!

A UNA ROSA

(*Traducció del francés de Bernard.*)

Bell fruyt del plant de l' aurora
á qui 'l Zefir va á gosar,
reyna en l' imperi de Flora
cuyta la Rosa á esclatar.
Mes ¡qué dich! tem lo badarte,
ta poncella espera á obrir;
l' instant que vida va á darte
es aquell que 't deu marcir.
Ma Themyra es flor novella
una sort per las dos llú:
tú Rosa, brillas com ella
y ella 's passará com tu.
Deix' ta branca, y per ma hermosa
mostra tas vivas colors;
tú has d' esser la mes ditxosa
com la mellor de las flors.
Ves, mor al pit de Themyra;
trono y tomba 't dongue ell;
gelós de tú, sols aspira
mon cor, un morir tan bell.
Segueix la ma que á la noya

te porte ¡instant benehit!
y al esser ja d' ella, enjoya
sens que l'amagues, son pit.
Si una altra ma se t'atança
á n' allí, d' un meu rival;
emporta ab tú ma venjansa
y ab tas punxas fesli mal.
Quant ja 't veges mitg pansida
d' amor sobre aquell altar
un sospir te dará vida
si es que ella sap sospirar.
Y quan seca ja ¡flor lassa!
conte ella 'ls teus instants breus;
vehent quant prest tot encant passa
que aprengue á gosar dels seus!

JOAQUIM OLIVÓ.

NOVAS BIBLIOGRAFICAS

Fem als nostres lectors la justicia de creure que no han oblidat ni 'l nom ni 'ls antecedents de D. Francisco Martorell y Penya, y que está present á la memoria de tots ells l' acte honrosíssim ab que terminá sa laboriosa y honrada vida. En aquestas mateixas planas, una ploma mes ilustrada que la nostra retregué en sentidas paraulas los mérits que al respecte y estimació de sos conciutadans havia contret lo nostre compatrici, y 'ns contá punt per punt las modestas peripecias de sa vida consagrada al travall y al estudi. Inútil fora, donchs, que repetissem lo que ja está dit.

Limitemnos á consignar que son comprobació y testimoni de la justicia de las alabansas que 's tributaren, poch després de que ab sa mort s' obrissen las portas de sa vida íntima, á D. Francisco Martorell, los estudis d' arqueologia que deixá inédits y que 'l zel carinyós é inteligent de son germá D. Joan ha donat á llum en una espléndida edició, oportunament ilustrada. La lectura d' aquestos travalls fa deplorar mes, si cab, la prematura pérdua de llur autor, perque la afició y coneixements que revelan y l' ilustrat esperit crítich que presideix á sa confecció, son garantías inequívocas de que, á no haver la mort trencat la ilació de sos estudis, la arqueologia catalana hauria sigut deutora de importants descubriments á D. Francisco Martorell.

Congratulemnos, pero, ja que avuy no es possible mes, de que l' amor fraternal haja fet lo que la modestia del mort havia impedit, y haja dotat á la nostra historia d' un llibre de innegable importancia.

Las materias que en ell s' estudian corresponem á un ram poch esplotat á Catalunya, y bé podrá ser que l' exemple de D. Francisco Martorell tinga, com té ja, imitadors valiosos que treguen de la obs-

curetat que 'ls rodeja, los interessants períodos que precedeixen en nostra terra al de la historia, y qual coneixement es necessari pera ilustrar degudament los que aquesta última abrassa.

Pera que 'ls nostres lectors se convencen de la justicia d' aqueixas observacions, bastará indicar sumariament los punts estudiats per D. Francisco Martorell y que ha enriquit ab noticias y observacions novas lo Sr. Sanpere y Miquel á qui confiá l' editor, ab acert innegable, la direcció dels travalls de publicació.

Aquestos punts son per ordre :

Monuments megalitichs, entre 'ls quals s' estudian, además de restos humans descuberts en algun d' aquells, varias destrals y altres intruments de travall y defensa atribuhits á la edat de pedra, que figuravan en la colecció arqueológica del autor, lo menhir de S. Hilari y los monuments de la *Plana Basarda* en la provincia de Girona.

Acrópolis y tancats fortificats; Olérdula, Tarragona, S. Miquel d' Eramprunyá, Casserras y Girona.

Sepulturas olerdulanas, nom ab que D. Francisco Martorell bateja las que 's trovan en diferents punts de Catalunya y de las Balears, algunas d' ellas descubertas per l' autor, y á las quals atribuheix un orígen que podrá ser y es realment, discutible y discutit, pero que ell apoya en sustanciosos coteigs y eruditas consideracions.

Teatre d' Alcudia, sobre 'l qual dona noticias importants y que obran nou camp á la historia romana d' aquella ciutat balear.

Y finalment: *Nuraghs de Cerdenya y Talayots de las Balears*, estudi que deixá á mitg fer lo Sr. Martorell y que 'l colector ha completat ab novas investigacions é ilustrat ab grabats que aclaran y enriqueixen lo text. Entre las ilustracions ocupa un lloch preeminent un *Mapa arqueológich de Menorca*, á tres tintas, qual original es degut á D. Rafel Blasco, ilustrat jutge de primera instancia que fou durant algun anys, d' aquella illa.

Además d' aquestos estudis, hi van inclosas en lo volum las actas de las sessions celebradas per l' Ajuntament, Associació d' excursions catalana y Ateneo barcelonés, referents á D. Francisco Martorell, y 'ls travalls llegits devant de las duas últimas corporacions, que son : Necrologias, degudas respectivament, á D. Artur Bofill y 'l citat Sr. Sanpere, y poesías den Riera, Guimerá y Palau, además del curiós estudi sobre 'ls Arxius, Bibliotecas y Museus de Catalunya que llegí en l' Ateneo lo nostre colaborador D. Antoni Aulestia.

En resúmen, la obra es un monument erigit á la memoria de D. Francisco Martorell y que honrant á aquest com se deu, honra, com se mereixen, á tots los que á la erecció han contribuhit.

Ab lo títol de *Lyra Camoneana*, lo conegut escriptor portugués Sr. Teixeira Bastos, á qui deuhen las lletras catalanas lo ser conegudas á Portugal en varias de las principals obras, ha publicat un

elegantíssim quadern de poesías dedicadas á la memoria del insigne autor de *Os Lusiadas*, ab ocasió del centenar tercer de sa mort. A un poeta de tant fogós temperament com lo Sr. Teixeira Bastos, tant entussiasta de sa patria, tant enamorat de totas las ideas grans ¿com no havia d' inspirarlo la memoria d' un Camoens en qui se sintetisan d' una manera tant acabada la bellesa moral del home, lo noble ardor del patriota y la mes alta inspiració del poeta?

Mr. Aragon, president de la Academia de Ciencias y Lletras de Montpeller, ha publicat en un quadern de 28 planas la Memoria que llegí en lo mes de setembre del any passat en la citada Academia, sobre la vida y obras del nostre popular Rector de Vallfogona. La part biográfica está basada en la Biografia y judici crítich que escrigué l' any passat lo Sr. Rubió y Ors y fou premiada, com saben los lectors de *La Renaixensa*, en un certámen literari celebrat á Tortosa. Al objete de completar lo coneixement de la fesomia literaria del nostre poeta, Mr. Aragon intercala en son estudi traduccions en vers d' algunas de sas poesias, en las quals, atesas las gravíssimas dificultats que té d' oferir semblant travall, no trobem sino materia d' alabansa. No cal dir ab quin gust hem llegit tan inteligent estudi, y quant sincerament donem las gracias al distinguit membre de la Academia de Montpeller per la obra que ha dut á cap.

Y ja que la ocasió ve propicia, puig se tracta d'un que 's dedica á donar á coneixer la nostra literatura fora de casa, permeten los nostres lectors que 'ns lamentem ab ells del incident á que ha donat lloch entre alguns periódichs d' aquesta localitat, la equivocació suferta per lo Sr. Tubino al atribuhir á D. Frederich Soler, en una de las últimas entregas de la *Historia del renacimiento catalan*, la traducció de la proclama que en vigilias de la Rovolució de Setembre dirigí als catalans lo general Pezuela.

No sembla sino, al llegir los termes en que alguns periódichs han rectificat la noticia y 'ls comentaris de que la rectificació va acompanyada, que 's tracta ó be d' una d' aquellas erradas trascendentals que alteran per complet l' aspecte d' una cosa y que acusan en l' historiador d' aquesta cosa una supina ignorancia de la materia de que tracta, ó be d' una d' aquellas calumnias graves que poden afectar profundament lo nom y la respectabilitat d' una persona.

Lo Sr. Tubino ni ha comés una d' aquellas erradas, ni ha inferit una d' aquestas calumnias.

Donchs que, ¿era un acte de cobardía, un acte d' incivisme tan terrible 'l prestarse á la mera feyna de traductor d' una proclama ja escrita, una d' aquellas tacas que embrutan per sempre mes la reputació d' un escriptor y d' un patriota? Confessem que no ho sabem veure tant negre com ho pintan y que si aplaudim la enteresa del

Sr. Soler al negarse cortesment á la cortés petició del Comte de Cheste, tampoch trovariam que el Sr. Soler s' hagués de sentir tant y tant envilit en lo cas d' havers' hi prestat.

Pero sia d' aixó lo que 's vulga, tenim sempre que la equivocació suferta per lo Sr. Tubino, (equivocació que durant molt de temps han compartit ab ell moltíssimas personas, sense que per aixó cedís en lo mes mínim la estimació que sentian per lo Sr. Soler, y, que per altra part, com se despren de la esplicació donada per los periódichs á que aludim, tenia un fonament que esplica la circulació de semblant noticia,) resulta sempre, tornem á dir, que la errada del Sr. Tubino es una errada de poca importancia, que no invalida 'l mérit ni 'l valor de sa *Historia*, ni justifica de cap de las maneras los atachs atrabiliaris que l' hi ha valgut de part d' alguns periódichs, que procedint á las generalisacions de sempre, ja *ipso facto* deduheixen que no hi ha mes que mentidas en tot lo llibre.

Enhorabona que 's rectifiquin errors si n' hi ha, que 's complete lo que incomplert estiga, pero 'ls errors, quan son per l' estil del que 'ns ocupa, no son causa bastant pera desautorisar una obra, que, tinga 'ls defectes que tinga, — no es aquest lo moment de dir si n' hi ha — es la primera que s' escriu, conté noticias desconegudas de molts, dona una idea general, completa, del moviment literari de Catalunya, está escrita ab amor per un que no es catalá y que esmersa temps y diners en donar á coneixe una literatura que sols indirectament li interessa, ajuda y ajuda molt á que la coneguen los qui dificilment vindrán á estudiarla en sas fonts originals, y per totas aquestas circunstancias, mereix ser rebuda ab benevolencia quan no ab lo que té dret á exigir, que es l' agrahiment.

Després, lamentemnos, per un cantó, de que ningú s' ocupe de nosaltres, y per altre, de que la lleugeresa destruheix las condicions de serietat que caracterisan, segons pretenem, á la nostra rassa; y quan algú se n' ocupa y se n' ocupa ab las mellors intencions, som los primers en rébrel á fástichs, donant provas de que no sempre es lo mes reflexiu y seré qui mes se lamenta de la falta de discreció dels altres.

S.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

JUNY

En baga ha quedat, com qui diu vulgarment lo moviment artistich de la nostra ciutat, durant la passada quinzena ab motiu de la Exposició de las obras de nostre difunt pintor en Simó Gomez y la tómbola organisada á favor de sa esposa y fill, que ab la perdua de sos respectiu espós y pare han heretat lo patrimoni reservat, per ara, en la nostra Espanya, als artistas que no contan ab altres médis que son talent y aplicació.

Dos sentiments, ben nobles y humanitaris s' ajermanan en aqueixa ocasió per á rendir tribut al amich y al artista, lo del Art y l' de la Beneficencia; emperó just es confessar y dolorós regoneixer que ni l' un ni l' altre s' han presentat aquesta vegada de la manera grandiosa y sentida com dehuen presentarse sempre, dins de sa propia sensillesa.

La exposició de la major part d' obras originals d' en Simó Gomez parla ab mes elocuencia de lo que podria escriurer nostra ploma, si tractessem de dar á coneixer á son autor com á pintor notable; emperó la ofrena de sos amichs, las dádivas de sos companys y fins de sos mestres donan, en general, una pobre idea de lo que es l'

art en la nostra terra y de com se manifestan los sentiments d' amistat y filantropía entre sers desvalguts y entre companys d' idéntica carrera. Nosaltres, amichs y admiradors d' en Gomez, mes per sas obras que per son carácter y dots personals, que no tinguerem ocasió de coneixer á fons, no podem esplicarnos satisfactoriament aqueixa exhibició d' ofrenas, alguna ben mereixedora per cert, de no haber sortit may á las públicas miradas dels simples aficionats, per mes que porten la firma de caracterisat personatje en la esfera del Art catalá y per mes que elevats titols académichs hagen honrat sa carrera artística; qu' es mes dolorosa y mes desgraciada la cayguda quant se cau de mes imponent alsaria.

¿Cóm pot, donchs, esplicarse aqueixa manifestació tant débil y tant enguniosa del Art catalá en lo Salonet de la *Exposició-Parés*, quant las obras d' en Gomez, allí exposadas y las que periodicament s' han anat exibint, no solament en lo mateix lloch, sino en los altres punts de la nostra ciutat, demostran que l' nostre renaixement artistich avansa y conta ab honorables conrehadors? ¿Qui vege per primera volta tal munió de noms d' artistas catalans y s' atreveixi á analisar sas obras, quin concepte formará de las Bellas Arts de la nostra terra? S' han mort, tal volta, en Mercader y en Caba, en Vallmitjana y en Sunyol, en Martí y en Moragas, en Serra y en Vicens, l' Urgell, en Masriera, l' Urgellés, en Samsó, en Novas y tants d' altres, que, ó no han comparegut á la llista ó hi han acudit en trajo descuidat ó de disfressa? Es per ventura perque l' artista mort no es contemporani de molts d' altres encara vius, que aquestos se crehuen rellevats d' un tribut qu' honra mes á qui l' paga que á qui l' nega? ¡Qu' es trist al costat d' actes de tant sublim humanitat com fan los estrangers per nosaltres, veuren de tants mesquins entre espanyols y catalans! Açó no vol dir que no hi hagi entre las ofertas fetas algunas obras verament notables, ni que en la major part no puga recordarse al autor acreditat en obras anteriors; empero quant se tracta d' interessar al públich en obras de beneficencia y quant aquest públich está, desgraciadament tant malejat que exigeix com á *paga* de son óbol un concert musical, un objecte d' art, una *corrida de toros* y fins moltas vegadas una joguina ó una lleminadura, es precís sucumbir al sacrifici y fer las cosas ab noble desprendiment ó abandonarlas ab sencera dignitat, deixant de fer petit y mesquí, lo que sempre ha d' anar vestit ab las robas de la grandiositat y del amor al próxim. Ja ho sabem que 'ls artistas catalans no son, en general grans potentats, ni es tal la protecció dispensada á las Bellas Arts que pugan dedicarse á la generositat mes complerta; emperó dins de lo senzill hi cab lo bó; puig ja saben ells mellor que nosaltres que no es pás pe l' tamany que judican los intelligents.

Quina es la causa de que açó sia de la manera apuntada es ben di-

fícil d' analisarho. ¿Es l' abús que s' ha fet d' aquexos actes? ¿Es poca simpatía y admiració en favor del artista mort? Lo primer es probable; lo segon impossible. En Gomez, reunia á nostre entendre la simpatía dels amichs y l' admiració dels artistas; díguiho sino lo dol y la recansa ab que fou sabuda sa mort y l' chor general de planyiments ab que fou coneguda sa pérdua. Com artista, en Gomez tenia un histil que l' allunyava de tots y en consecuencia l' apartava de rivalitats d' escolas que naixen espontaneament; tenia en una paraula la forma antiga y l' esperit modern. Sas obras, sens tractar de ferne un judici concret, eran la tendencia á las bonas escolas espanyolas que han tingut admiradors en tot lo mon é imitadors modernament en tots los paissos. Ell, no hi ha dubte, que tenia l' sentiment del color de la mateixa manera que Velazquez Ribera y Zurbarán y era atrevit com Goya, encar que algunas voltas s' aficiònés á tons determinats, per ell simpátichs y que repetia en sos quadros d' una manera massa igual. Tenia tendencia y l' animava á pintar de la manera que ho feya los grans exemples indicats y las obras admirables que veya en l' art francés, de Mr. Ribot, Delacroix y Regnault, en l' art italiá ab las de Morelli, Glissenti y Vinca; y estudiant de mes aprop y en sa propia patria, volia arrivar al costat d' en Gisbert, Domingo y Mercader que ab sos esforsos y aplicació han sigut los reformadors del Art espanyol. Débil en la composiciò, era com aquells bons actors que posan tot l' enginy de son art en no comprometrer sa fama ben justament guanyada, llensantse á executar obras superiors á sas forsas, deixantlas per á mes tart, quant l' estudi y la práctica hagin aquilatat lo propi mérit. Ell suplia ab la vivesa del color y ab la correcció del dibuix la manera poch fina ó distingida de sas composicions ó tipos. Vertia 'ls personatjes á son gust y un xich estranyament, lo qual perjudicava á voltas sas figuras; emperó á pesar de tot s' observava en sas obras una tendencia progressiva, un esperit d' avansament y una solidesa d' estudi que fan molt sensible per Catalunya sa prematura mort.

Nosaltres no podem esser los panegiristas d' en Simó Gomez; emperó no serem tampoch dels que vulgan veurer solament en lo difunt pintor una esperansa ó una gloria futura de las Bellas Arts catalanas. Si ell habia arrivat á pintar d' una manera propia y aquesta demostrava las qualitats exellents qu' ell posehia, no debem limitarnos á fer las alabansas de lo que podia esser, deixant casi oblidat ó donant poca importancia á lo que era; puig per nosaltres val molt mes esser gentil y vigorosa poncella que mustiga y descolorida flor.

Ab molta veneració, donchs, guardará Catalunya sas obras y no 'ns cab dubte que 'ls artistas d' avuy coneixedors de lo que valen las qualitats pictóricas d' en Gomez y 'ls de demá, que guiats per un avansament y perfecció majors, podrán veurer lo molt que represen-

tavan sas obras en la época d' un renaixement artistich, fadigós y poch protegit, farán justicia á sas grans qualitats y admiraran los fruits artistichs de sa privilegiada paleta, fills de son estudi profond y de son carácter especial.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

L' Ateneo de Sans ha obert un certámen baix las següents bases:

1.ª Fins al primer del próxim Agost, s' admetran las composicions, debent ser originals é inéditas y dirigirse al President del Jurat en Barcelona, Plassa del Pí, 22, ó en aquesta població, San Cristo, 17, principal.

2.ª Lo dia 24 d' Agost próxim tindrá lloch lo solemne acte de la distribució de premis. No s' entregará cap premi ni accésit á la composició que resulti anónima ó firmada ab un pseudónim.

3.ª Los titols y lemas de las composicions premiadas se publicarán per medi de la prempsa.

4.ª Los autors de las composicions premiadas deurán recullir personalment ó per medi de persona delegada sos premis en l' acte de la festa, suposantse en cas contrari, que renuncian á la joya obtinguda, á no mediar motiu suficient que impideixi lo cumpliment d' aquesta base.

5.ª Las composicions no premiadas s' arxivarán en Secretaría.

En aquest certamen s' ofereixen los següents premis:

Flor natural: será adjudicada al autor de la mes inspirada poesía amatoria. Lo qui la obtinga, deurá entregarla á la dama de sa elecció, la qual será proclamada «Reina de la festa» y pasará á ocupar lo lloch que li será destinat en la presidencia pera entregar los premis restants als qui 'ls haguessen obtingut.

Rama de roure de plata, ofert pe'l magnífich Ajuntament d' aquesta població, á qui millor canti la patria.

Pergamí de plata y ram de llorer del mateix metall, dádiva de don Antoni Sedó, á la poesía que millor canti un fet histórich, tradició ó costum del plá del Llobregat.

Rosa de plata, ofrena de D. Mariano Puig, á la poesía que millor canti la «Bellesa».

Ram de gesamí de plata y or, ofert pe 'l «Cassino del Centro», al autor de la poesía que millor canti 'l «Progrés».

Ram alegórich de plata, regalo de la Societat coral «El Porvenir de Sans, á la millor poesía propia pera ser posada en música (á veus solas).

Esculptura de barro, dádiva de son autor D. Joseph Campeny, á la millor poesía qual tema 's deixa á libre elecció del autor.

Ploma de plata y or, regalo de la Redacció de «El Progreso» al autor del millor estudi critich-literari.

Estátua de Minerva, oferta pe l'«Ateneo de Sans», al autor del millor traball destinat á combatir alguna de las preocupacions mes generals.

Ploma de plata, dádiva del «Ateneo de la Classe Obrera», al millor traball destinat á demostrar las ventatjas que reporta la associació á la classe obrera.

Un exemplar luxosament encuadernat de l' obra «La Educacion de la mujer», á la millor Memoria sobre 'ls «Medis de millorar las condicions morals y materials de la dona obrera en Catalunya».

Una colecció d' obras científicas, al autor del millor estudi sobre un punt de ciencias fisich-naturals.

Las composicions que obtin al set primers premis deurán estar escritas en catalá: las que obtin als restants, podrán escriurers en catalá ó en castellá indistintament.

Se concedirán los accéssits y mencions honoríficas que 'l Jurat consideri merescuts.

Forman lo Jurat calificador: D. Joseph Saltor, (President), D. Angel Guimerá, D. Conrat Roure, D. Emili Vilanova y D. Ramon Bassegoda, (Secretari).

La Associació literaria de Gerona ha obert lo concurs pera l' any actual. En ell s' ofereixen los següents premis á que pot obtar la literatura catalana.

Un lliri de plata, ofert per lo Sr. Bisbe de Gerona á la mellor ressenya de algun dels santuaris de aquella diocesis, esceptuat lo de Nostra Senyora del Mont.

Un ram de roure de or. S' ofereix per la Diputació de Gerona al autor de la mes inspirada poesía histórica sobre asunto anterior al segle actual.

Un ram de llorer de plata. S' ofereix per lo Ajuntament de aquella ciutat al millor travall en prosa sobre costums, fet notable ó fill ilustre de Gerona, anteriors á aquest rigle.

Un quadro al oli, ofert per lo Centre Artistich d' Olot al que millor descriga un edifici important de la provincia, sia antich ó modern, histórich ó artistich.

Una copa de bronzo cisellada, oferta per lo Excm. Sr. Comte de Perelada al autor del mes complert nomenclator geografich-histórich de la provincia de Gerona desde 'ls temps mes remots fins al sigle XV.

Una escribania de plata, oferta per l' Exm. Sr. Marqués de Camps á la millor memoria histórica que ab major copia de citas dels archius enumere las diferents fases que han anat presentant las fortificacions de Gerona fins al comens d' aquest sigle.

Un clavell de plata ab lo tronch y fullas dauradas, ofert per la Junta de la Associació y jurat calificador al autor de la millor poesía lírica.

Las composicions s' admeterán fins al dia 10 del próxim Octubre en casa lo Secretari del jurat, Argentería, 10, 3, Gerona, exigintse que sian originals é inéditas y que s' envien manuscritas sens que pugan serho de lletra del autor. Acompanyará á las composicions un plech tancat contenint lo nom del autor tal com es costum en tots los certamens.

Lo jurat se reserva concedir accésits ó mencions honoríficas.

Constitueixen lo jurat los Srs. D. Joaquim Botet y Sisó, (President), D. Manel Bellido, secretari, y vocals D. Pere Collell, D. Joseph Ametller y D. Pere Alsius.

En lo certámen obert per l' Academia de ciencias de Madrit ha sigut premiat un notable trevall del savi catedrátich d' Historia en nostra Universitat y distingit mestre en gay saber D. Joaquim Rulió y Ors. Rébia la mes coral enhorabona.

Ha passat á millor vida donya María Soler, esposa del distingit escriptor y redactor d' aquesta revista D. Joaquim Riera y Bertran. Nosaltres que haviam tingut ocasió de coneixer las bellas qualitats que adornavan á la difunta y coneixian son entussiasme per la literatura catalana nos dolem sobremanera de sa pérdua, desitjant pera son espós y familia lo consol que sols en lo recort de la finada y en las mostras d' afecte de tots los amichs poden trobar.

S' ha publicat per lo estudiós jove advocat D. Victorino Santamaría autor d' una obra sobre la *Rabassa morta y el juicio de desahuci aplicado á la misma*, un nou trevall sumament curiós y que á la vegada será notable y del que 'ns ocuparem quan estiguen repartits tots los quaderns, ab l' estensió que 's mereix. Es un tractat sobre *Las capitulaciones matrimoniales y la hipoteca por razon de dote*, qu' es un ben fet exámen (segons se dedueix del primer quadern) de dit contracte en presencia de las modificacions que á n' ell ha donat lloch la lley hipotecaria. Felicitem de tot cor al autor puig sempre es molt plausible que hi haji jóvens com lo Sr. Santamaría que 's dediquin á estudiar ab fruyt nostra llegislació. Aquesta obra que formará un tomo de 400 planas, se reparteix per quaderns de 64 al menys que 's publican mensualment al preu d' una peseta, en l' Imprempta del Porvenir, carrer de Tallers, 51 y 53.

Bellament imprés havem rebut lo discurs que D. Xavier Tort y Martorell pronunciá en l' Ateneo Barcelonés sobre reforma de Barcelona. Dats los coneixements en la materia que te son autor y l' aplauso ab que fou rebut en aquella ilustrada societat no 'ns permeterem ferne son judici. Sols si lo felicitarem per los estudis fets en aquesta materia de tant interés per la nostra ciutat y desitjem que son exemple sia seguit per tots los que á asumpto tant capital poden oferir sos coneixements.

Se 'ns ha comunicat la següent nota, que publiquém á instancias de la autorisada persona de qui prové:

«Hem llegit ab molt gust la biografía del nostre bon amich Enrich Serra, escrita per Masriera y publicada en lo penultim número de *La Renaixensa*. Lluny de la nostra intenció rebaixar en lo mes minim la gloria dels Srs. germans Torruella y de En Domingo Talarn: pero sí debem dir molt alt y fer publich, que 'l dibuix que caigué á las mans dels primers no hauria vist la llum, ni fora estat possible presentar al segon al novell artista á no haber avans mediat personas que volgueren protegir á Serra y sobre tot los bons consells y lloable comportament, envers lo mateix, del professor de pintura decorativa En Joseph Mirabent, mestre que fou d' Enrich á qui permeté seguir los primers estudis, privantse moltas horas de sos treballs. A cadascú lo que sia seu.»

Havem revut lo quadern tercer del «Album histórich, pintoresch y monumental de Lleyda y sa provincia», que publican en Lleyda los Srs. Renyé y Pleyan. Aquest quadern conté una bella vista heliográfica de Agramunt y una monografía sobre la mateixa població del Sr. Renyé qui á la erudició no comuna que demostra en sos escrits catalans reuneix una bellesa de llenguatje notable baix tots conceptes. No ho direm aixis de la traducció castellana que s' hi acompanya.

D. Joseph Feliu y Codina ha presentat á la empresa del *Teatro catalá* un sainete ab lo titol de *La Cigonya*. Esperem veurel :epresentat en la vinent temporada.

SUMARI

S. Sanpere y Miquel. .	Origens y fonts de la nació catalana.	521
Joan Maluquer Viladot.	Aborigens catalans.	531
Francesch de Boter. . .	Gelosía.	541
Joaquim Olivó.	Garlanda de rosas.	577
S.	Novas bibliográficas.	557
Carles Pirozzini. . . .	Secció de Bellas Arts.	561
	Novas.	565

Imprenta de la Renaixensa, Xucla, 13.—1880.